

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЇ

В умовах розвитку науково-технічного прогресу, сучасної виробничої сфери та ринкової економіки зростає потреба у висококваліфікованих спеціалістах, здатних до конкурентної боротьби та мобільності на ринку праці. Це зумовлює розробку нових підходів до змісту підготовки майбутніх фахівців усіх спеціальностей, у тому числі вчителів трудового навчання.

Як зазначається в державній програмі "Вчитель" – освіта є головною у сфері духовного і культурного розвитку нашої держави. Ключова роль у вихованні дітей належить учителеві. Саме через його діяльність реалізується політика держави, яка спрямована на зміцнення культурного, духовного та інтелектуального потенціалу нації, збереження і примноження культурної спадщини [3].

Саме вчитель здійснює навчання й виховання учнів з урахуванням специфіки їх індивідуального та вікового розвитку, сприяє розвитку особистості школяра, його цивільної позиції, наукової, екологічної й економічної грамотності, професійному самовизначенню. Управління педагогічним процесом здійснює вчитель, він визначає мету і завдання процесу в конкретних умовах, програмує розвиток особистості учня, обґрунтовує систему педагогічних засобів, форм, методів, їх етапність, спрямованість на розв'язання конкретних педагогічних завдань.

Метою нашого дослідження є аналіз особливостей формування психолого-педагогічної готовності майбутнього вчителя.

На вчителя покладене велике завдання допомагати учням у неофіційних відносинах. Він повинен бути їхнім взірцем, ідеалом, замінити батьків коли учні знаходяться в школі. Тому до вчителя розробляються і висувуються певні вимоги: психологічні, педагогічні та спеціальні. Щоб ці вимоги були дотримані майбутньому вчителю потрібно прямувати до певного ідеалу педагогічної майстерності, зіставляючи з ним якості своєї особистості, та здійснювати постійний розвиток. Тому і є важливим у науковій психології та педагогії вивчення, розкриття, дослідження психологічних вимог до особистості майбутнього вчителя, зокрема і до вчителя праці. Адже результати таких досліджень породжують своєрідний орієнтир для розвитку особистості майбутнього вчителя.

Діяльність, яку виконує вчитель, називається педагогічною. Педагогічна діяльність – це особливий вид соціальної діяльності, що передбачає передавання від старших поколінь молодшим накопичених людством культури і досвіду, створення умов для їх особистісного розвитку і підготовки до виконання певних соціальних ролей у суспільстві.

Педагогічна діяльність – це вічна сфера людської діяльності. Значне місце у структурі соціального досвіду посідає досвід професійної діяльності, освоєння якого новими поколіннями забезпечує зберігання професійної культури суспільства. Значна роль у цьому процесі належить учителю трудового навчання.

В системі професійної підготовки сучасного вчителя трудового навчання великого значення набуває її психолого-педагогічний компонент. Це пояснюється ускладненням змісту педагогічної праці у зв'язку з цим необхідністю їх мобільної готовності до проведення занять з багатьох учбових дисциплін техніко-економічного характеру, що вводяться в шкільний компонент навчального плану. В таких умовах особливо стабільною і універсальною повинна бути психолого-педагогічна підготовка майбутнього вчителя трудового навчання [5].

Поняття психологічна готовність до діяльності було введено в психологічний обіг в 1976 році білоруськими дослідниками М.І. Д'яченко і Л.А. Кандибовичем. У відповідності зі змістом і конкретними завданнями, які розв'язуються суб'єктом трудової діяльності, готовність поділяють на короткотривалу (ситуативну), що детермінується відповідними психічними станами, і відносно сталу, що визначається стабільними властивостями (особливостями) особистості [9].

Психологічна готовність – це виявлення суті властивостей і стану особистості [6]. Готовність – це не тільки властивість чи ознака окремої особистості, це концентрований показник діяльності особи, міра її професійної здатності. Психологічна готовність включає в себе, з одного боку запас професійних знань, умінь і навичок; з іншого – риси особистості: переконання, педагогічні здібності, інтереси, професійну пам'ять, мислення, увагу, педагогічну спрямованість думки, працездатність, емоційність, моральний потенціал особистості, що забезпечать успішне виконання професійних функцій.

У структурі психологічної готовності до педагогічної діяльності виділяють такі компоненти:

- мотиваційний;
- орієнтаційний;
- пізнавально-оперативний;
- емоційно-вольовий;
- психофізіологічний;
- оцінювальний [11].

Реалізація педагогічних особливостей має на меті: забезпечення організаційно-педагогічного й психолого-педагогічного супроводу професійної підготовки майбутніх учителів; вдосконалення системи професійної підготовки педагогічних кадрів для роботи в умовах профільного навчання; визначення форм і методів інформаційної підтримки процесу формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в реальних умовах загальноосвітнього навчального закладу [1].

Дискусії про те, яким повинен бути вчитель, виникають у педагогічних колективах дуже часто. І це закономірно. Адже вчитель – головна фігура у навчально-виховному процесі. На думку Е.Л. Баланюк, ще зі студентських часів учитель має пам'ятати слова російського педагога К.Д. Ушинського про те, що у вихованні все повинне ґрунтуватися на особистості вихователя, тому що виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості [2].

Питанням фахової підготовки вчителів трудового навчання останнім часом досить часто розглядаються на сторінках фахових та інших видань обговорюються на конференціях. У вітчизняній і зарубіжній науці подані різноманітні дослідження з проблеми підготовки вчителів трудового навчання, серед яких можна виділити напрацювання таких науковців: С.Л. Батишева, О.М. Коберника, В.К.Сидоренка, Д.А. Тхоржевського, В.Д. Симоненко, В.А.Полякова, Л.П. Зарічної, П.Н. Андріанова.

Питанням змісту та методики підготовки вчителів трудового навчання присвячені дослідження: Ю.Ю. Белової, І.Є.Каньковського, В.М. Буринського, В.В. Васенка, Д.О.Лазаренка, Л.В.Оршанського, Б.В.Прокоповича, Г.І.Разумної та ін.

Удосконалення підготовки вчителя трудового навчання розглядається сьогодні як невід'ємна складова реформи системи вищої педагогічної освіти в цілому. Аналіз значної кількості досліджень і наукових праць, присвячених підготовці вчителів трудового навчання, дає змогу стверджувати, що найдоцільніше її здійснювати навколо завдань трудового навчання як навчального предмета, оскільки їх реалізацію має забезпечити вчитель. Завдання трудового навчання визначені Державним стандартом базової і повної середньої освіти і конкретизовані в освітній галузі "Технології" [4]. Її головна мета полягає у формуванні технічно і технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя й активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного виробництва, життєво необхідних знань умінь і навичок ведення домашнього господарства, основних компонентів інформаційної культури, забезпеченні умов для їх професійного самовизначення, виробленні в учнів навичок творчої діяльності, вихованні культури праці, здійсненні допрофесійної та професійної підготовки з урахуванням індивідуальних можливостей учнів [4].

Для того щоб учитель міг кваліфіковано проводити заняття, керувати трудовим процесом, і вихованням учнів, він повинен мати відповідну підготовку. Однією із головних вимог до вчителя є любов до дітей та своєї роботи [12]. Відповідно до змісту програми трудового навчання майбутньому вчителю потрібно поглибити свої знання сучасної техніки та виробничих технологій. Він повинен чітко орієнтуватися у досягненнях сучасної науки і техніки, з різними видами виробництва їх сучасним станом та перспективами розвитку, ознайомленим із новинками сучасного обладнання їх будовою та принципом роботи, з сучасними технологіями виробництва.

Він повинен розуміти значення своєї роботи із трудового навчання й виховання майбутніх розбудовників цивілізованого суспільства, відчувати відповідальність за її проведення перед державою, та батьками дітей, яких він навчає.

Перш за все для майбутнього вчителя трудового навчання потрібно віднайти власний стиль діяльності від якого буде залежати його місце у навчальному процесі і який буде його обличчям. Дотримання певних правил дасть йому можливість закріпитися на належному рівні не тільки у межах школи, а й у суспільстві. Ще донедавна у школі спостерігалось ставлення до вчителя трудового навчання як до людини, яка може здійснити лише якісь ремонтні операції. На наш погляд воно є хибним, тому що він, насамперед, має бути майстром своєї справи, виконання різноманітної роботи власноруч і навчання учнів, робить його ще більш значущим у педагогічному середовищі. Місце вчителя трудового навчання у шкільному середовищі залежить від нього самого. Крім того що вчитель повинен суворо дотримуватися нормативних документів він також повинен бути особистістю, яка має свої погляди, свою думку захоплення, переконання. Щоб досягти таких результатів вчителю трудового навчання необхідно займатися саморозвитком, паралельно вести індивідуалізовану підготовку до педагогічної діяльності.

Щоб виховувати інших, учитель трудового навчання повинен бути сам бездоганний у поведженні, у роботі, у побуті. Він повинен бути прикладом моральної чистоти, мати сильну волю й міцний характер, бути наполегливим у доведенні до кінця розпочатої справи. У той же час, учитель повинен мати витримку й терпіння, бути людяним [8].

Узагальнюючи вимоги до особистості педагога, які забезпечують його готовність до професійної педагогічної діяльності, у науці досліджуються дві цілісні властивості а саме: професіоналізм та професійна компетентність, яка відображає єдність теоретичної і практичної готовності педагога до здійснення діяльності [10]

Компетентність (лат. *competentia* – відповідальність) – коло повноважень особи, коло питань, з яких вона має певні знання, певний досвід. Сучасні вчені в галузі педагогіки виділяють у структурі професійної компетентності вчителя виділяють кілька складових:

§ Теоретична готовність учителя до діяльності передбачає наявність у нього аналітичних, прогностичних, проєктивних, рефлексивних умінь.

§ Практична готовність учителя виявляється у зовнішніх уміннях, за допомогою яких здійснюються дії, які можна спостерігати. До них належать організаторські (мобілізаційні, інформаційні, розвивальні, орієнтаційні) та комунікативні (педагогічного спілкування, педагогічної техніки) [7].

Професійна компетентність педагога є основою його майстерності. Формується вона на основі практичного досвіду, особливо передового (новаторського). Адже педагог сприймає професійну діяльність спочатку як нормативно-схвалений спосіб діяльності, який він поступово засвоює, перетворюючи його на індивідуальний стиль роботи [12]. Тож розвиток особистісних якостей відбувається разом із засвоєнням педагогічної діяльності. Науковці визначають такі основні етапи становлення людини як педагога, набуття нею життєвого досвіду й формування її світогляду: індивід (від народження) – особистість (результат збагачення людини національною та світовою культурою), – суб'єкт діяльності (особистість, що виробила власний творчий стиль у процесі своєї діяльності, в нашому випадку педагогічної) [11].

Висновки. Отже психолого педагогічна готовність є невід'ємною складовою формування особистості майбутнього вчителя трудового навчання. Аналізуючи різні наукові джерела та досліджуючи етапи професійної готовності ми дійшли висновку, що в структурі особистісних якостей майбутнього педагога мають бути:

- компетентність;
- педагогічна вправність;
- педагогічна майстерність;
- професійна спрямованість;
- морально-духовна культура;
- творчість;
- комунікативність;
- самосвідомість;
- професійна позиція педагога.

На нашу думку, така спрямованість дій для саморозвитку дасть можливість наблизитися до створення оптимальної моделі майбутнього вчителя.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Арефьев И.П.* Подготовка учителя к профильному обучению старшеклассников / И.П.Арефьев // Педагогика. – 2003. – №5. – С.49-55
2. *Баланюк Е.Л.* Личность учителя // Начальная школа. – 1981. №5. – С.9-12.
3. *Воронов В.В.* Технология воспитания и личность учителя // Школа и производство – 2003. – № 7. – С. 6–9.
4. Державні стандарти базової і повної середньої освіти / Проект. Освітня галузь "Технологія" // Сільська школа України. – 2003р.
5. *Завацький С.В., Сиченков В.П.* Психолого-педагогічна підготовка студентів індустріально-педагогічного факультету до професійної діяльності вчителя трудового навчання // Вісник ЧДПУ і ім. Т.Г. Шевченка. Випуск 2. Серія: психологічні науки: Збірник наукових праць/ – Чернігів: ЧДПУ, 1999. – С.7-9.
6. *Кондрашова Л.В.* Моральна психологічна готовність студента до вчительської діяльності. – К.: Вища школа, 1987. – 56 с.
7. *Латышев В.Л.* Психолого-педагогические аспекты подготовки преподавателей к работе в условиях информатизации образования // Мир психологии. – 2005. – №1. – С.103-115.
8. *Лында А.С.* Требувания к учителю трудового обучения // Школа и производство. – 1964. – №1. – С.66-69.
9. *Моляко В. О.* Психологічна готовність до творчої праці.– К.: Знання, 1989.– 48 с.
10. Педагогика : учеб. пособие для студ. педагогических учебных заведений / В.А.Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И.Мищенко и др. – М., 1998. – 658 с.
11. *Рибалка В.В.* Методологічні питання наукової психології: Навч.-метод. посібник.– К., 2003. – 204 с.
12. *Яворська Г.Х.* Особистість педагога та її роль у навчально-виховному процесі / Г.Х. Яворська // Педагогіка для правників. – К., 2004. – С. 179-186.

РЕЗЮМЕ

Подано до редакції 21.08.09.

У статті розглядаються роль вчителя трудового навчання у навчально виховному процесі, та особливості формування

його психолого-педагогічної готовності до здійснення трудової діяльності. Також проаналізовано модель майбутнього вчителя трудового навчання та її основні складові компоненти.

Ключові слова: педагогічна діяльність, психологічна готовність, педагогічна готовність, педагогічна майстерність, компетентність.

A.В. Лившун
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ГОТОВНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГИИ
SUMMARY

В статье рассматриваются роль учителя трудового обучения в учебно-воспитательном процессе, и особенности формирования его психолого-педагогической готовности к осуществлению трудовой деятельности. Также проанализировано модель будущего учителя трудового обучения и её основные составные компоненты.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, психологическая готовность, педагогическая готовность, педагогическое мастерство, компетентность.

A. V. Lyvshun
PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGIC PECULIARITIES OF FORMING PROFESSIONAL READINESS OF PROSPECTIVE TECHNOLOGY TEACHER
SUMMARY

The article analyzes the role of Labour teacher in educational process, describes peculiarities of forming his psychological and pedagogic readiness for labour activity. The author presents a model of a prospective Labour teacher and its basic components.

Keywords: pedagogical activity, psychological readiness, pedagogical readiness, pedagogical mastery, competence.
